

Fábián Ferenc – Szűrösné Takács Andrea

**Előadásvázlatok
a családjog köréből**

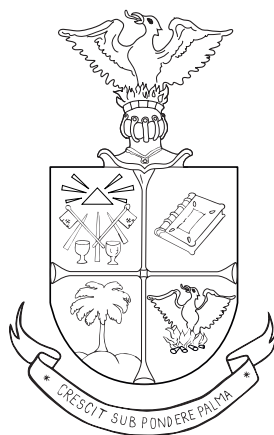
Patrocinium-kiadvány

BETHLEN - SZOROZAT

Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar

—————
POLGÁRI JOGI ÉS RÓMAI JOGI TANSZÉK

—————
BETHLEN - SZOROZAT

Fábián Ferenc – Szűrösné Takács Andrea

Előadásvázlatok a családjog köréből

Patrociniu
m
Budapest, 2016

I. A CSALÁDJOGRÓL	11
1. A CSALÁDJOG FOGALMA	11
2. A CSALÁDJOG JOGÁGI KAPCSOLATAI	13
3. A CSALÁDJOG FORRÁSAI	16
3.1. <i>Családjogi vonatkozású jogszabályok</i>	16
3.2. <i>Családjogi vonatkozású nemzetközi dokumentumok, nemzetközi szerződések</i>	16
4. A CSALÁDJOGI JOGVISZONYOK JELLEMZŐI	17
5. A CSALÁDJOG ALAPELVEI	18
5.1. <i>A polgári jog általános alapelvei</i>	18
5.2. <i>A házasság és a család védelmének elve</i>	19
5.3. <i>A család védelme</i>	20
5.4. <i>A családi és az egyéni érdek összhangjának elve</i>	21
5.5. <i>A gyermek érdekének védelme</i>	22
5.6. <i>A házastársak egyenjogúságának elve</i>	23
5.7. <i>A méltányosság és a gyengébb fél védelmének elve</i>	24
II. A HÁZASSÁG	27
1. A HÁZASSÁG FOGALMA	27
2. A HÁZASSÁGKÖTÉS	27
2.1. <i>A házasság létrejötte</i>	27
2.2. <i>A házasságkötést megelőző eljárás</i>	29
2.3. <i>A házasságkötés alaki szabályai</i>	31
3. A HÁZASSÁG ÉRVÉNYTELENSÉGE	32
3.1. <i>Érvénytelenség a házassági jogban</i>	32
3.2. <i>Érvénytelenségi okok</i>	33
3.2.1. <i>Korábbi házasság fennállása</i>	33
3.2.2. <i>A házasságkötési korhatár el nem érése</i>	34
3.2.3. <i>Gondokság alá helyezés folytán cselekvőképtelen személy házassága</i>	34
3.2.4. <i>Cselekvőképtelen állapotban kötött házasság</i>	34
3.2.5. <i>Rokoni, hozzátartozói kapcsolat</i>	34
3.3. <i>Az érvénytelenség orvoslása</i>	35
3.4. <i>A házasság érvénytelenségének megállapítása</i>	37
3.5. <i>Az érvénytelenség joghatásai</i>	37
4. A HÁZASSÁG MEGSZŰNÉSE	39
4.1. <i>A házaspár halála miatti megszűnés</i>	39

4.2. <i>A házasság felbontása</i>	41
4.2.1. Feldúltságon alapuló bontás	43
4.2.2. Megegyezésen alapuló bontás	43
4.2.3. Közvetítői eljárás	44
4.3. <i>A házasság felbontásának joghatásai</i>	45
4.4. <i>A házastársak személyi viszonyai</i>	46
4.4.1. Közös döntések	46
4.4.2. A házastársak névviselése	47
5. A HÁZASTÁRSI TARTÁS	49
5.1. <i>A tartás feltételei</i>	49
5.1.1. Jogosultság	50
5.1.2. Rászorultság	50
5.1.3. Önhiba hiánya	50
5.1.4. Érdemtelenység	51
5.1.5. Tartási képesség	51
5.2. <i>Megállapodás a tartás egyszeri juttatással történő szolgáltatásáról</i>	52
5.3. <i>A rokontartás szabályainak alkalmazása</i>	52
6. HÁZASSÁGI VAGYONJOG	53
6.1. <i>A házassági vagyonjog jellemzői</i>	53
6.1.1. A vagyoni viszonyok rendezése	53
6.1.2. Az érvénytelen házasság vagyonjogi hatásai	54
6.2. <i>A házastársi vagyonközösség</i>	55
6.2.1. A házastársi közös vagyon és a külön vagyon	55
6.2.2. A vagyonközösséghez tartozó vagyontárgyak használata és kezelése	59
6.2.3. A közös vagyonnal való rendelkezés	61
6.2.4. Felelősség a rendelkezési jog gyakorlásáért	63
6.2.5. A vagyonközösség megszűnése	65
6.2.6. A közös vagyon megosztása	67
6.3. <i>A házassági vagyonjogi szerződés</i>	72
6.3.1. A szerződés általános szabályai	72
6.3.2. A közszerzeményi rendszer	74
6.3.3. A vagyon elkülönítési rendszer	75
6.3.4. A szerződés megszűnése	76
6.4. <i>A közös lakás használatának rendezése</i>	77
6.4.1. Házastársi közös lakás	77
6.4.2. A lakáshasználat előzetes szerződéses rendezése	78
6.4.3. A gyermek lakáshasználati jogának figyelembevétele	78
6.4.4. A lakáshasználat újrendezése	82

III. AZ ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT	83
1. A TÉNYLEGES ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT	83
1.1. <i>Az élettársi kapcsolat szabályozása</i>	83
1.2. <i>Az élettársi kapcsolat nyilvántartása</i>	85
1.3. <i>Élettársi tartás</i>	85
1.4. <i>Az élettársak lakáshasználatának rendezése</i>	87
2. A BEJEGYZETT ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT	88
2.1. <i>A bejegyzett élettársi kapcsolat létrejötte</i>	88
2.2. <i>A bejegyzett élettársi kapcsolat joghatásai</i>	88
2.3. <i>A bejegyzett élettársi kapcsolat megszűnése</i>	88
IV. A ROKONSÁG	90
1. A ROKONSÁG ÉS A HOZZÁTARTOZÓK	90
2. A LESZÁRMÁZÁSON ALAPULÓ ROKONI KAPCSOLAT	91
2.1. <i>A gyermek családi jogállása</i>	91
2.2. <i>Az apai jogállás keletkezése, apasági vélelmek</i>	92
2.2.1. Házassági köteléken alapuló vélelem	92
2.2.2. Reprodukciós eljáráson alapuló vélelem	93
2.2.3. Apai elismerő nyilatkozaton alapuló vélelem	94
2.2.4. Bírósági határozaton alapuló apasági vélelem. (Az apaság bírói megállapítása)	96
2.3. <i>Az apaság vélelmének megtámadása és okai</i>	98
2.4. <i>Az apaság vélelmének megdöntésére irányuló per</i>	98
2.5. <i>Az apaság vélelmének megdöntése nemperes eljárásban</i>	101
2.6. <i>Az anyai jogállás</i>	102
3. AZ ÖRÖKBEOFOGADÁS	103
3.1. <i>Az örökbefogadás célja és tartalma</i>	103
3.2. <i>Az örökbefogadás feltételei</i>	105
3.3. <i>Az örökbefogadás létrejötte</i>	107
3.4. <i>Az örökbefogadás utánkövetése</i>	108
3.5. <i>Az örökbefogadás joghatásai</i>	109
3.6. <i>Az örökbefogadás hatálytalanná válása és felbontása</i>	111
3.7. <i>Az örökbefogadással kapcsolatos jognyilatkozatok</i>	114
4. A SZÜLŐI FELÜGYELET	114
4.1. <i>Szülői jogállás, szülői felügyelet</i>	114
4.2. <i>A szülői felügyelet tartalma</i>	116
4.2.1. A gyermek nevének meghatározása	116
4.2.2. A gyermek gondozása és nevelése	118
4.2.3. A gyermek vagyonának kezelése	121
4.2.4. A gyermek törvényes képvisellete	123
4.2.5. A szülői felügyelet gyakorlása	124

4.2.6. A szülői felügyelet gyakorlásának, a gyermek elhelyezésének megváltoztatása	129
4.2.7. Perindítás a szülői felügyelettel összefüggésben	129
4.3. <i>A gyermekétől különülő szülő jogai és kötelezettségei</i>	130
4.4. <i>A kapcsolattartás</i>	132
4.4.1. A kapcsolattartás mint gyermeki jog	132
4.4.2. A kapcsolattartás tartalma	134
4.4.3. A kapcsolattartás rendezése	134
4.4.4. Anyagi felelősség a kapcsolattartással kapcsolatban	135
4.4.5. A kapcsolattartási jog korlátozása és megvonása	135
4.4.6. A kapcsolattartásra vonatkozó határozat végrehajtása	135
4.5. <i>A szülői felügyeleti jog szünetelése és megszüntetése</i>	136
4.5.1. A szülő felügyelet szünetelése és feléledése	137
4.5.2. A családbafogadás	140
4.6. <i>A szülői felügyelet megszűnése, megszüntetése és visszaállítása</i>	141
4.6.1. A szülő felügyelet megszűnése	141
4.6.2. A szülői felügyelet bíróság általi megszüntetése	143
4.6.3. A szülői felügyelet bíróság általi visszaállítása	144
4.7. <i>A szülői felügyelet megszüntetésével, visszaállításával kapcsolatos perindítás</i>	145
5. ROKONTARTÁS	145
5.1. <i>A rokontartás közös szabályai</i>	146
5.1.1. Tartásra való jogosultság	146
5.1.2. Tartási képesség	148
5.1.3. A tartásra kötelezettek köre és a kötelezettség sorrendje	148
5.2. <i>Testvértartás</i>	149
5.3. <i>Mostohagyermek, mostohaszülő és nevelőszülő tartása</i>	149
5.4. <i>A tartásra jogosultság sorrendje és a tartási kötelezettség megoszlása</i>	150
5.5. <i>A tartás mértéke és módja</i>	151
5.5.1. A tartás mértéke	152
5.5.2. A tartás módja	152
5.6. <i>A tartás időtartama</i>	153
5.7. <i>A tartás mértékének vagy módjának módosítása</i>	153
5.8. <i>A tartási kötelezettség megszüntetése</i>	154
5.9. <i>A tartáshoz való jog megszűnése</i>	155
5.10. <i>A tartással kapcsolatos per</i>	155
6. A KISKORÚ GYERMEK TARTÁSA	156
6.1. <i>A gyermektartás mint a rokontartás nevesített esete</i>	156
6.2. <i>A rászorultság vélelme</i>	156
6.3. <i>A szülő tartási kötelezettsége</i>	157
6.4. <i>A gyermektartás módja</i>	158

6.5. <i>A szülők megegyezése a gyermektartásról</i>	158
6.6. <i>A gyermektartásdíj bírósági megállapítása</i>	159
7. A TOVÁBBTANULÓ GYERMEK TARTÁSA	160
V. A GYÁMSÁG	162
1. A GYÁMSÁG FOGALMA ÉS CÉLJA	162
2. A GYÁMRENDELÉS	163
2.1. <i>A gyámrendelés szükségessége</i>	163
2.2. <i>A gyámság formái</i>	163
2.3. <i>A gyámság viselésének feltételei</i>	166
3. A GYÁMSÁG GYAKORLÁSA	167
4. A GYÁMSÁGNAK ÉS A GYÁM TISZTSÉGÉNEK MEGSZŪNÉSE	169
AJÁNLOTT IRODALOM	172

I. A CSALÁDJOGRÓL

1. A családjog fogalma

Minden jogág, vagy jogterület fogalmának meghatározása során két vonatkozást szokás figyelembe venni: egyrészt a jogszabályok, jogszabályi rendelkezések meghatározott körét, másrészt pedig azokat az életviszonyokat, amelyeket ezek a rendelkezések szabályozni hivatottak. A családjogi viszonyokat rendező normákat – 2014. március 15-e óta – a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvénynek (a továbbiakban: Ptk.) a Családjog címet viselő negyedik könyve tartalmazza, tárgyi értelemben tehát az alapvető szabályokat illetően a családjog a Ptk. 4:1-4:244. §-aiba foglalt rendelkezéseket jelenti.

A családjog fogalmát illetően ennél sokkal fontosabb kérdés az, hogy milyen életviszonyokat szabályoznak ezek a rendelkezések. A családjog hagyományosan három területet ölel fel: a házasságot, mint a család alapját képező intézményt, magát a családot, vagyis a vérségi leszármazáson alapuló rokonságot, és a gyermekekről való gondoskodás családi, rokoni feladatának pótlására hivatott intézményként a gyámiságot. Mindez kiegészül az egyre nagyobb társadalmi jelentőséggel bíró, bár nem egyértelműen családjogi jogintézménynek minősülő élettársi kapcsolattal is.

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 16. Cikk (3) bekezdése szerint a család a társadalom természetes és alapvető egysége, és joga van a társadalom, valamint az állam védelmére. A család mindenképp egymásért felelős személyek tartós személyi és vagyoni közössége, amelynek jellemzői az alábbiakban foglalhatók össze:

- a) a család alapja törvényes és érvényes párkapcsolat, vérségi kötelék, vagy jogi aktus (örökbefogadás);
- b) tagjait folyamatos érzelmi, erkölcsi, kulturális és létfenntartási értékek és érdekek kapcsolják össze;
- c) az egymásra utaltság folytán egzisztenciális gondoskodó és ellátó intézmény; a társadalom folyamatos reprodukciójának alapvető forrása.

A házasság a család alapja, így minden társadalomnak fontos érdeke fűződik ahhoz, hogy a házastársak között kiegyensúlyozott, szilárd kapcsolat jöjjön létre. Az egészséges és lehetőleg szilárd házassági kapcsolat előfeltételeinek megteremtésére irányuló törekvés teszi az állam számára szükségessé azt, hogy rendezze a házasság létrejöttével és megszűnésével kapcsolatos kérdéseket. A férfi és nő között létrejött szabad és önkéntes szövetség, a házasságon alapulnak a házastársak közötti családi kapcsolatok, amelyek a közöttük minden tekintetben érvényesülni hivatott egyenjogúság elvére épülnek. Ennek az egyenjogúságnak a megvalósulását szolgálják a

családjog mindazon szabályai is, amelyek a házastársak közötti személyi és vagyoni viszonyok rendezését célozzák.

Alapvető családjogi jogviszony keletkezését jelenti a gyermek születése, ami egyrészt a leszármazás, másrészt a szülők és a gyermek közötti kapcsolat jogi szabályozását teszi szükségessé. A szülő és a gyermek közötti kapcsolat, a közvetlen leszármazás egyértelműen rokoni kapcsolatot jelent, azonban a rokonság fogalma a személyeknek ennél tágabb körét fogja át; a legtágabb értelemben véve kiterjed mindazokra, akik közös elődtől, közös felmenőtől származnak. Mivel azonban nem minden rokoni kapcsolat keletkezett akárcsak tágabb értelemben vett családjogi jogokat és kötelezettségeket, azért a családjog meghatározza a jogi jelentőséggel bíró egyenesági és oldalági, valamint a felmenő és lemenő rokoni kapcsolatokat körét.

A rokonság fenti fogalmának feltételéből (közös felmenő) következően a házastárs nem rokon, a házasság mint sajátos, de alapvető intézmény kívül esik a rokonság körén. A házasság révén azonban további, családi jellegű kapcsolatok jönnek létre a házastárs rokonaival, amelyeket a törvény ugyan nem nevesít, a családjogi terminológia azonban sógorságként definiál. (A hétköznapi szóhasználattól eltérően a sógorság körébe tehát nem csak a házastárs testvérei, hanem minden rokona, egyenesági és oldalági rokonai egyaránt beletartoznak.)

A rokonság alapja alapvetően a leszármazás, azonban rokonság nem csupán vérségi kapcsolat útján keletkezhet. Van olyan jogi eszköz is, nevezetesen az örökbefogadás, amely családi kapcsolatot hoz létre olyan személyek között, aki nem állnak egymással vérségi kapcsolatban.

A kiskorú gyermek általában (és normál körülmények között) szülei gondozásában él, de a felügyeletre akkor is szüksége van, ha szülei már nem élnek, vagy valamilyen oknál fogva nem képesek, vagy nem alkalmasak a szülői felügyelet gyakorlására. Ennek a feladatnak az ellátására szolgál a gyámság intézménye, amely a gyermekről való gondoskodást rokoni kapcsolat nélkül, intézményesen biztosítja.

A családi kapcsolatok rendje a kapcsolatok keletkezése, felismerése és a hozzájuk fűződő következmények tekintetében, továbbá ezek vagyoni kihatásaiban elsősorban államilag elismert jogi rend, amelynek alkalmazkodnia kell a természet törvényeihez, és amely alapvetően támaszkodik egy adott társadalom erkölcsi rendjére is. A házassággal és a rokonsággal kapcsolatos viszonyok, a családi viszonyok, a házasság vagy a leszármazás által közvetített természetes kapcsolat eredményeként jönnek létre. Emellett azonban a jog ezekkel egy tekintet alá von olyan viszonyokat is, amelyek nem ilyen természetes kapcsolatban álló személyek között keletkeznek. Ennek megfelelően a családjog a családi és a velük egy tekintet alá vont viszonyokat szabályozza. Ez a szabályozás kiterjed a személyi és vagyoni viszonyokra egyaránt, a mellérendeltség és az egyenjogúság alapján tiszteletben tartva az érintettek személyhez fűződő jogait.

2. A családjog jogági kapcsolatatai

A családjog – az általa szabályozott jogviszonyok mellérendeltségi jellege folytán – hagyományosan és történetileg a magánjog részének minősült. Ennek alapjául szolgált többek között az is, hogy az általános magánjogi vagyoni viszonyok és a házastársak vagyoni viszonyai között lényeges különbségek nem mutatkoztak. Más vonatkozásokban azonban – mint például a nem vagyoni, személyi jogok és kötelezettségek tekintetében –, a szülő és gyermek közötti kapcsolatok jogi szabályozását illetően már számottevő eltérések mutatkoztak, amely eltérések már az önálló jogi szabályozásban is meg kellett, hogy jelenjenek. Ezt tükrözi a magyar jogban a gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről szóló 1877. évi XX. törvénycikk, valamint a házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. törvénycikk is, amely – többek között – a polgári házasság intézményét tette kötelezővé.

A II. világháborút követően a családjog a polgári jogtól függetlenül önálló jogággá vált. Ennek indoka elsődlegesen az a jogelméleti felfogás volt, hogy míg a polgári jogi szabályozás tárgyát elsődlegesen a társadalom vagyoni viszonyai és csak másodlagosan az e vagyoni viszonyokkal összefüggő nem vagyoni (személyi) viszonyok alkotják, addig a családjogi szabályozás alapvetően a személyi (nem vagyoni) viszonyokra vonatkozik, és csak másodlagosan öleli fel a személyi viszonyokhoz kapcsolódó, azok által feltételezett vagyoni viszonyokat. Ennek az önállósulásnak – valamint ezzel együtt a még meglévő feudális maradványok megszüntetésének – első állomásai a házassági vagyoni jogi rendszereknek a rendi megkülönböztetés eltörlésével való egységesítéséről szóló 1946. évi XII. törvénycikk, valamint a házasságon kívül született gyermek jogállásának rendezéséről szóló 1946. évi XXIX. törvénycikk voltak. A családjog önálló jogággá válása aztán – jóval a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: korábbi Ptk.) hatályba lépését megelőzően – a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (a továbbiakban: Csjt.) megjelenésével valósult meg. A családjog önálló jogágiságán nem változtatott a korábbi Ptk. 1960-ban történt hatályba lépése sem, egészen 2014-ig a családjog önálló jogágként létezett a jogrendszeren belül. Mindez azonban inkább csak elméleti, jogrendszer-tagozódási kérdésként merült fel (ha felmerült egyáltalán), a gyakorlatban semmiféle különösebb problémát nem jelentett.

Az azóta eltelt évtizedekben a társadalmi viszonyok változásainak következtében a családjog jogágiságának kérdése erősen relativizálódott, nem utolsósorban annak köszönhetően, hogy a személyi viszonyok szabályozása egyre erőteljesebb szerepet kapott a polgári jogban is, miáltal a jogági elkülönülés fentebb hivatkozott indoka egyre inkább teret veszített.

Mindazonáltal a családdal kapcsolatos joganyag szoros kapcsolatban áll a jogrendszer több más területével:

- a) a (törvényes) öröklési viszonyok kiindulópontja a családi kapcsolat, miáltal szoros a tulajdoni viszonyokkal való összefüggése;
- b) az eljárásjogok tekintetében a tanúzási, összeférhetetlenségi szabályok jelentős része a családi kapcsolatokon alapszik;
- c) a büntetőjog területén a család és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények tényállási eleme lehet a családjogi kapcsolat.

A Ptk. 2003-ban elfogadott Konceptiója és Tematikája már tartalmazta azt, hogy a Ptk. a kódexbe integrálja a családjog anyagát, és a kodifikációs bizottság már ekkor elvetette a családjog önálló jogági jellegére vonatkozó érveket. Ez jelenik meg a Ptk. 1:1. §-ának szövegében, amely szerint e törvény a mellérendeltség és egyenjogúság elve szerint szabályozza a személyek alapvető vagyoni és személyi viszonyait. A családdal kapcsolatos viszonyok pedig vitathatatlanul a személyek alapvető személyi viszonya-
inak egyik legmeghatározóbb vonatkozását jelentik.

Mindezekből következően a Ptk. első könyvében meghatározott bevezető rendelkezések mint alapelvek, illetőleg az egész kódexre kiható jelentőségű normák megfelelően irányadók a családjogi viszonyok területén is. A Ptk. hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló 2013. évi CLXXVII. törvény 23. §-a külön nevesítetten is a Ptk. szabályainak háttér jellegét hangsúlyozza, amikor kimondja, hogy ha e törvény eltérően nem rendelkezik, a Ptk. hatálybalépésekor fennálló családjogi jogviszonyokra, valamint az e jogviszonyokkal kapcsolatos, a Ptk. hatálybalépését követően keletkezett tényekre, megtett jognyilatkozatokra a Ptk. rendelkezéseit kell alkalmazni.

Az eddigiek alapján egyértelműen megállapítható, hogy a családjog, mint a polgári jogtól független, önálló jogág kérdése a Ptk. szabályozása alapján tárgyatalanná vált.

A Ptk. 1:2. §-a szerint e törvény rendelkezéseit Magyarország alkotmányos rendjével összhangban kell értelmezni, Magyarország alkotmányos rendjét pedig elsősorban az Alaptörvény határozza meg. Maga az Alaptörvény több olyan deklarációt és rendelkezést tartalmaz, amelyek a családjog szabályozási körét konkrétan is érintik. Így a Nemzeti hitvallás deklarációja szerint „valljuk, hogy együttélésünk legfontosabb keretei a család és a nemzet, összetartozásunk alapvető értékei a hűség, a hit és a szeretet.” Az L) cikk rendelkezései alapján Magyarország védi a házasság intézményét, mint férfi és nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot, mint a nemzet fennmaradásának alapját. A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony. Magyarország támogatja a gyermekvállalást. A II. cikk alapján minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg. A VI. cikk rendelkezése szerint mindenkinnek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét tiszteletben tartsák. A XV. cikk kimondja azt, hogy a nők és a férfiak egyenjogúak. Magyarország külön intézkedésekkel védi a családokat, a gyermekeket,